

PTO Zorg bij bewust stoppen met eten en drinken om het levenseinde te bespoedigen

HANDLEIDING

Vorbereiders

Frederieke de Bever	huisarts en kaderarts palliatieve zorg
Nadia Heinen	huisarts
Marlie Spijkers	specialist ouderengeneeskunde, arts palliatieve geneeskunde en voormalig medisch adviseur Netwerk Palliatieve Zorg Zuidoost Brabant
Anneke Witziers	arts palliatieve geneeskunde

Inleiding

Voor patiënten met een duurzaam doodsverlangen of een levensbedreigende ziekte, kan bewust stoppen met eten en drinken een geschikte manier zijn om het levenseinde te bespoedigen. Als arts hebt u hierbij een zorgplicht. Goede voorbereiding, adequate begeleiding, coördinatie en palliatieve zorg zijn van belang tijdens dit proces om klachten bij de patiënt te verlichten en om naasten te ondersteunen. De stervensfase bij bewust stoppen met eten en drinken verloopt niet wezenlijk anders dan bij patiënten met een levensbedreigende ziekte.

Niet alle huisartsen hebben ervaring met patiënten die hebben gekozen voor bewust stoppen met eten en drinken. De kans dat u als arts/behandelaar hiermee in de huisartsenpraktijk te maken krijgt is zeker niet verwaarloosbaar. Dit PTO biedt u informatie en handvatten zodat u in staat bent om patiënten die overwegen om bewust af te zien van eten en drinken van betrouwbare informatie te voorzien, voor te bereiden op het proces, te begeleiden en adequate palliatieve zorg te coördineren.

Programma PTO

Deel 1

PowerPointpresentatie 'Bewust stoppen met eten en drinken'.

Aan de hand van een filmpje, stellingen en theoretische informatie, worden specifieke aandachtspunten m.b.t. 'Bewust stoppen met eten en drinken' besproken met aandacht voor de eigen rol en beleving van de zorgverlener en de interdisciplinaire samenwerking.

Deel 2

Casuïstiekbespreking

- Samenwerkingsafspraken maken en schriftelijk vastleggen
- Evaluatiemoment vastleggen
- Leerpunten delen

Met het methodisch bespreken van casuïstiek in deel 2 willen we de kwaliteit van de zorg voor patiënten in de palliatieve fase, die bewust willen stoppen met eten en drinken, verbeteren en komen tot een concrete aanpak, behandeling en samenwerking met alle betrokken zorgverleners. Hiermee willen we het volgende bereiken:

- Anticiperen op het stervensscenario en proactief handelen
- Het vastleggen van de wensen en verwachtingen in het HIS
- Het opstellen en delen van een zorgplan met andere zorgverleners
- Het maken van samenwerkingsafspraken tussen de betrokken zorgverleners
- Het maken van afspraken over continuïteit, bereikbaarheid, registreren en overdracht.
- Tijdige palliatieve overdracht naar de huisartsenpost
- Elkaar onderling steunen bij complexe en emotioneel beladen casuïstiek
- Bewust zijn van de mogelijkheden voor consultatie

Bovenstaande doelstellingen sluiten aan bij het Kwaliteitskader Palliatieve Zorg (2017).

Met het bespreken van het onderdeel 'Bewust stoppen met eten en drinken' en de casuïstiekbespreking krijgen we inzicht in mogelijke (structurele) knelpunten in de zorg en onderwijsbehoeften bij zorgverleners. Dit kan dan op een later moment worden opgepakt en uitgewerkt.

Wijze van bespreken van een casus:

1. Inbrenger licht de casus kort toe. Wat ging er goed? Waar zaten de moeilijkheden?
2. Vragenronde deelnemers: verhelderen en aanscherpen situatie en vraag.
3. Reactieronde deelnemers: een eerste reactie, inschatten en wegen van de situatie.
4. Adviesronde deelnemers: welke interventies zijn nu zinvol?
5. Huisarts-voorzitter vat samen, inbrenger evalueert en formuleert het vervolg.
6. Wat zijn gemaakte (samenwerkings-) afspraken.
7. Leerpunten ronde deelnemers: iedere deelnemer benoemt een of twee leerpunten.

Organisatie

Voor een uitleg hoe PTO of PTO FTO te organiseren [klik hier](#).

Deelnemers

Huisartsen, verpleegkundig specialisten, wijkverpleegkundigen en een geestelijk verzorger.
De bijeenkomst wordt begeleid door een consulent kaderarts palliatieve zorg.

Vóór de bijeenkomst

De huisarts-voorzitter:

- Zorgt voor een flap-over en een beeld- en geluidinstallatie voor de PowerPointpresentatie en het filmpje in de presentatie.

Vorbereidingsopdracht voor de deelnemers:

- Bekijk de documentaire [Dertien Dagen - 2Doc.nl](#)
- Lees het [nascholingsartikel van Socares april 2022](#). Bewust afzien van eten en drinken.
- Dien, indien aanwezig, een casus in (of neem deze mee) over een patiënt die koos voor bewust afzien van eten en drinken om het levenseinde te bespoedigen of een andere casus die je graag wilt bespreken. Bereid de casus voor aan de hand van het format 'Vorbereiden en inbrengen van een casus in het PTO'.

Bijlagen:

- PowerPoint Presentatie
- [Vorbereiden en inbrengen van een casus in het PTO](#)
- [Organisatie PTO en PTO FTO](#)

Literatuur, documentaire en brochures

1. [KNMG en V&VN-handreiking](#) Zorg voor mensen die bewust afzien van eten en drinken om het levenseinde te bespoedigen. Utrecht: KNMG en V&VN, 2014
2. [Socares april 2022](#) Nascholingsartikel, Bewust afzien van eten en drinken.
3. [Uitweg een waardig levenseinde in eigen hand](#). Boek Chabot BE, Braam S Amsterdam: Nijgh & van Ditmar, 2019
4. [Artikel Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde 2016;160:D84](#) Bolt EE, Hagens M, Willems D, et al.
5. [Dertien Dagen - 2Doc.nl](#) Film, documentaire.
6. [NVVE Brochure voor patiënten en naasten](#).
7. [Bewust afzien van eten en drinken om het levenseinde te bespoedigen](#). Folder Hospice de Duinsche Hoeve, 2015.
8. [Mondverzorging in de palliatieve fase](#). Folder Hospice de Duinsche Hoeve, 2019.